

1 Werkwoorden

Vrijwel iedereen is zich ervan bewust dat de spelling van de werkwoordsvormen in het Nederlands een valkuil is. Wie heeft zich nooit afgevraagd: *d* of *t* of *dt*? Gelukkig zijn er een paar regels die op zichzelf niet moeilijk zijn. Je kunt ze dus snel leren. Het lastige van werkwoordspelling is juist om te bepalen wanneer je wélke regel moet toepassen.

Werkwoordspelling verdient serieuze aandacht, omdat veel mensen een correcte werkwoordspelling belangrijk vinden. Een d/t-fout die opgemerkt wordt – en dat gebeurt bijna altijd! – wordt de schrijver meestal zwaarder aangerekend dan bijvoorbeeld een tyfout zoals in *conclusei*. Een d/t-fout leidt af van de inhoud van je tekst en lezers kunnen gaan twifelen aan je capaciteiten.

Het werk overlaten aan de spellingcontrole op je computer is helaas geen oplossing, omdat dit programma veel fouten in de werkwoordspelling niet herkent. Dat komt doordat een woord als *vertelt* in het ene zinsdeel wel goed is (persoonsvorm: *de docent vertelt een verhaal*), terwijl het in een andere situatie *verteld* moet zijn (voltooid deelwoord: *de docent heeft een verhaal verteld*). Je moet de verschillende werkwoordsvormen kunnen herkennen om de juiste regel toe te passen, zodat je de vorm goed schrijft. Dat kan een spellingcontrole niet goed genoeg. Daarom moet je zelf in staat zijn je teksten na te lezen en waar nodig te corrigeren.

Zoals gezegd zijn er maar een paar regels voor de werkwoordspelling. Als je die kent én weet wanneer je welke regel moet toepassen, kun je alle werkwoorden goed schrijven. In dit hoofdstuk staan we uitgebreid stil bij de regels, de toepassing ervan en geven we veel oefeningen.

Om te testen of je de regels voor de werkwoordspelling al kent en kunt toepassen, volgen hier enkele voorbeelden. Zoek en verbeter de fouten in de werkwoordsvormen.

1

Voor deze aanbieding geldt: op = op!!!

Uit een reclamefolder

2

De komende jaren ontwikkeld de gemeente een accommodatiebeleid voor de gebouwen die zij in haar bezit heeft.

Website van een gemeente

3

Melding PAPIER BIJVULLEN

Als u bovenstaande melding krijgt, doet u dan het volgende: druk op de knop met het 'oog'. Kies dan voor een van de andere papierlades. Uw kopieeropdracht wordt dan weer naar behoren uitgevoerd.

Briefje bij een printer

4

Beste klant,

De afdeling Internetbankieren heeft onlangs ontdekt dat uw gegevens uit het systeem zijn verwijderd.

Nadat u de benodigde gegevens via onderstaande link heeft ingevuld, zal u een confirmatiemail toegestuurd worden.

Uit een phishing-mail in naam van een bank

5

De combinatie van intensieve beweging en ontspanning zorgt ervoor dat u in korte tijd weer fit en in balans bent. Meldt u nu aan voor de cursus via deze link.

Aanmeldpagina van een cursus

In dit hoofdstuk komen achtereenvolgens aan bod:

- de begrippen 'infinitief min *-en*' en 'stam' (1.1)
- de spelling van werkwoorden in de tegenwoordige tijd (1.2)
- de spelling van werkwoorden in de verleden tijd (1.3)
- de spelling van het voltooid deelwoord (1.4)
- de spelling van bijvoeglijk gebruikte voltooid deelwoorden (1.5)
- de spelling van het onvoltooid deelwoord (1.6)
- de spelling van werkwoorden uit het Engels (1.7)

Antwoorden:

1. *geld* moet zijn: *geldt* (derde persoon enkelvoud, stam+t).
2. *ontwikkeld* moet zijn: *ontwikkelt* (persoonsvorm, derde persoon enkelvoud, stam+t).
3. *uitgevoert* moet zijn: *uitgevoerd* (voltooid deelwoord, de *r* zit niet in kofschiptaxi, daarom een *d*).
4. *verwijderd* moet zijn: *verwijderd* (voltooid deelwoord, de *r* zit niet in kofschiptaxi, daarom een *d*). *ingevult* moet zijn: *ingevuld* en *toegestuurd* moet zijn: *toegestuurd* (beide zijn voltooid deelwoorden, de *l* en de *r* zitten niet in kofschiptaxi, dus schrijf je een *d*).
5. *Meldt* moet zijn: *Meld* (gebiedende wijs van 'zich melden'. Er staat geen onderwerp in de zin, dus het werkwoord krijgt geen *t*).

1.1 De begrippen ‘infinitief min -en’ en ‘stam’ (lop, loop)

Om werkwoorden juist te spellen, moet je allereerst een werkwoord kunnen herkennen.

Een werkwoord:

- drukt vaak een actie uit;
- kun je vervoegen.

Vervoegen houdt in dat je het werkwoord aanpast aan de functie die het in de zin heeft en aan de tijd waarin de zin staat.

Brechtje *heeft* altijd weinig oog *gehad* voor de werkwoordspelling, vandaar dat het in haar teksten *wemelt* van de fouten.

De infinitief

De *infinitief* (ook wel: *het hele werkwoord*) is een werkwoord dat niet is vervoegd. Dit werkwoord kun je vinden in een woordenboek. *Bezocht* staat niet in het woordenboek, maar de infinitief *bezoeken* wel.

De infinitief min -en

Haal je van de infinitief de letters *en* af, dan houd je een vorm over die belangrijk is om te bepalen hoe je de persoonsvorm in de verleden tijd schrijft (zie paragraaf 1.3). Voorbeelden van de infinitief min -en:

infinitief <i>leven</i>	min -en:	<i>lev</i>
infinitief <i>wijzen</i>	min -en:	<i>wijz</i>
infinitief <i>kopen</i>	min -en:	<i>kop</i>
infinitief <i>werken</i>	min -en:	<i>werk</i>

De stam

Bij het vervoegen van een werkwoord zet je een uitgang (bijvoorbeeld *-t* of *-de*) achter de stam van het werkwoord. Omdat de schrijfwijze van een woord in het Nederlands gebaseerd is op de uitspraak, moet je in sommige gevallen een regel toepassen op de infinitief min -en om te komen tot de stam:

1 Open/gesloten-lettergreepregel

Een klinker aan het einde van een lettergreep wordt altijd uitgesproken als een lange klinker. Omdat er dus geen verwarring kan bestaan over de uitspraak, schrijven we slechts één klinker: *de-len*, *la-ten*, *belo-ven*.

Als een lettergreep eindigt op een medeklinker – dit noemen we een *gesloten lettergreep* – dan wordt een lange klank weergegeven met een dubbele klinker: *ik deel*, *ik laat*, *ik beloof*. Verdubbel je in dit geval de klinker niet, dan klinken die woorden heel anders: *del*, *lat*, *belof*.

2 S/z- en f/v-regel

Aan het eind van een Nederlands woord staat nooit een *v* of een *z*. Dat heeft te maken met de uitspraak: Nederlandse woorden eindigen meestal op een *stemloze klank*. Dat is een klank waarbij je stembanden niet trillen als je hem uitspreekt, zoals een *f* of een *s*. De *v* en de *z* zijn *stemhebbende klanken*. Aan het eind van een woord wordt de *v* een *f* en de *z* een *s*: *verhuizen, ik verhuis*.

3 Noodzakelijkheidsregel

Aan het eind van een woord schrijf je in het Nederlands nooit twee keer dezelfde medeklinker. Dit is namelijk niet noodzakelijk voor de uitspraak. Bijvoorbeeld:

hebben – hebb – heb

4 Engelse werkwoorden

Bij werkwoorden uit het Engels speelt de *e* soms een rol bij de uitspraak. Bijvoorbeeld:

bridgen – ik bridge

racen – ik race

(Zie ook paragraaf 1.7.)

infinitief	infinitief min -en	stam
lachen	lach-	ik lach
ritselen	ritsel-	ik ritsel
beloven	belov-	ik beloof
lezen	lez-	ik lees
gokken	gokk-	ik gok

? OEFENING 1

Schrijf van de volgende werkwoorden de stam op en geef aan welke uitspraakregels zijn toegepast om te komen van de infinitief tot de stam.

1 fietsen	6 recyclen
2 horen	7 afvallen
3 peinzen	8 beïnvloeden
4 klappen	9 rijden
5 begraven	10 komen

1.2 De tegenwoordige tijd (hij vindt)

Om een werkwoord correct te kunnen spellen, moet je steeds weten wat het onderwerp van de zin is en welke *persoonsvorm* daarbij hoort. Veel werkwoordspelfouten kun je voorkomen door eerst op zoek te gaan naar de persoonsvorm.

De persoonsvorm is het werkwoord in de zin dat:

- in een andere tijd gezet kan worden;
- verandert als je het getal van het onderwerp verandert (enkelvoud of meervoud);
- in een ja-nee-vraag vooraan staat. Let op: dit geldt alleen voor zinnen met één persoonsvorm. Daarom is de zin vragend maken niet zo'n geschikte test om de persoonsvorm op te sporen.

Let op: een samengestelde zin heeft meer dan één persoonsvorm (zie paragraaf 7.1 en 9.3).

In de volgende tabel is het onderwerp steeds onderstreept; de persoonsvorm staat cursief.

voorbeeldzin	na verandering van de zin
<u>Mijn zus</u> <i>komt</i> vanmiddag langs.	<u>Mijn zus</u> <i>kwam</i> gisteren langs.
	<u>Mijn zussen</u> <i>komen</i> vanmiddag langs.
	<i>Komt</i> <u>mijn zus</u> vanmiddag langs?
<u>Ze</u> <i>zijn</i> van plan het rapport snel in te leveren en <i>moeten</i> dus hard werken.	<u>Ze</u> <i>waren</i> van plan het rapport snel in te leveren en <i>moesten</i> dus hard werken.
	<i>Ik</i> <u>ben</u> van plan het rapport snel in te leveren en <i>moet</i> dus hard werken.
	<i>Zijn</i> <u>zij</u> van plan het rapport snel in te leveren en <i>moeten</i> <u>ze</u> dus hard werken?*

* In deze zin staan twee persoonsvormen, waarvan er dus maar één helemaal vooraan kan staan.

1.2.1 Uitgangen van het werkwoord

De tegenwoordige tijd heeft drie vormen: de stam, stam+t of de infinitief:

ik	bezoek	stam
jij/u	bezoekt	stam + t
hij/zij/het	bezoekt	stam + t
wij	bezoeken	infinitief
jullie	bezoeken	infinitief
zij	bezoeken	infinitief

Bij werkwoorden waarvan de stam op een *d* eindigt, ontstaat in de tweede en derde persoon enkelvoud de *dt*. Immers, de regel is 'stam + t' en de stam zelf eindigt op een *d*.

	raden	worden
ik	raad	word
jij/u	raadt	wordt
hij/zij/het	raadt	wordt
wij	raden	worden
jullie	raden	worden
zij	raden	worden

Tip: omdat je bij dit soort werkwoorden de uitgang *t* niet hoort (*wordt* klinkt immers hetzelfde als *word*), maak je eerder een fout. Het kan in sommige gevallen helpen om een vervangingstest te doen: je vult dan een vorm in van een werkwoord waarin geen *d* voorkomt, bijvoorbeeld *lopen*, *maken* of *werken*. Voorbeeld: *Hij raad/raadt het goede antwoord* → *Hij maakt het goede antwoord*. Bij *maakt* schrijf je een *t*, dus moet je ook *raadt* met een *t* schrijven.

Let op: als *jij* of *je* achter de persoonsvorm staat én onderwerp is, dan krijgt de persoonsvorm geen *t*. Om vast te stellen of *je* achter de persoonsvorm inderdaad onderwerp is, kun je de volgende vervangingstest doen: vervang *je* door *jij*. Lukt dat, dan is *je* onderwerp en schrijf je dus de stam van het werkwoord. Als je van *je* geen *jij* kunt maken, is je géén onderwerp; meestal kun je van *je* dan *jou* of *jouw* maken. Je schrijft van het werkwoord dan stam+*t*.

voorbeeldzin	met <i>jij/je</i> achter de persoonsvorm
Je <i>loopt</i> hier rechtdoor en <i>slaat</i> dan rechtsaf.	<i>Loop</i> je (jij) hier rechtdoor? <i>Sla</i> je (jij) dan rechtsaf?
Jij <i>begeleidt</i> deze trainees.	<i>Begeleid</i> jij deze trainees?
Je (jouw) zus <i>begeleidt</i> deze trainees.	<i>Begeleidt</i> je (jouw) zus deze trainees?*
	Het <i>wordt</i> je (jou) nog wel duidelijk.**

* Het onderwerp is hier niet *je*, maar *je* zus. ** *Het* is hier onderwerp, *je* (of *jou*) is meewerkend voorwerp.

Hebben en *zijn* zijn onregelmatig en hebben bij een of meer onderwerpen een afwijkende uitgang:

	zijn	hebben
ik	<i>ben</i>	heb
jij/u*	<i>bent</i>	hebt
hij/zij/het	<i>is</i>	<i>heeft</i>
wij	<i>zijn</i>	hebben
jullie	<i>zijn</i>	hebben
zij	<i>zijn</i>	hebben

* *U hebt* en *u heeft* zijn allebei goed, al gaat tegenwoordig de voorkeur uit naar *u hebt*, omdat *u* wordt opgevat als de tweede persoon (beleefdheidsvorm voor *jij*).

Let op: het werkwoord *willen* is onregelmatig in de derde persoon enkelvoud. Je schrijft (en zegt) namelijk: *hij wil* en niet *hij wilt*. In de tweede persoon enkelvoud kun je bij *willen* kiezen uit stam of stam+t: *jij wil een koekje* en *jij wilt een koekje* zijn allebei goed. In vraagzinnen met *je/jij* als onderwerp is echter alleen de vorm *wil* goed. In de tabel hieronder kun je nog eens zien welke vormen goed en fout zijn.

goed	fout
Zij <i>wil</i> wiskunde studeren.	Zij <i>wilt</i> wiskunde studeren.
Wil Tijn ook mee?	Wilt Tijn ook mee?
Jij <i>wil</i> een reactie op je mail.	
Jij <i>wilt</i> een reactie op je mail.	
Wil jij een reactie op je mail?	Wilt jij een reactie op je mail?

Samengevat

Alle spellingregels voor het werkwoord in de tegenwoordige tijd vind je nog eens opgesomd in de volgende tabel:

Vorm	Wanneer	Voorbeelden
A stam	<i>ik</i> is onderwerp	Ik <i>hoor</i> de bel. Vind ik dit oké?
B stam	<i>je/jij</i> staat na persoonsvorm en is onderwerp	<i>Hoor</i> je (jij) de bel?
C stam + t	<i>je/jou/jouw</i> staat na persoonsvorm en is geen onderwerp	<i>Hoort</i> je (jouw) moeder de bel niet? Hij <i>vindt</i> je (jou) leuk.
D stam + t	onderwerp is enkelvoud: <i>je, jij, hij, zij, het, de menigte, het huis, Jan, Marieke</i> enzovoort	Jij <i>wordt</i> de nieuwe voorzitter. Hij (zij) <i>loopt</i> op straat. De menigte <i>protesteert</i> tegen de regering. <i>Kookt</i> Hans vanavond?
E infinitief (hele werkwoord)	onderwerp is meervoud	Zij <i>koken</i> elke avond. John en Sandra <i>komen</i> morgen. Die twee <i>gaan</i> elke dag samen naar school.

? OEFENING 2

Vul de juiste vorm van het werkwoord in. Noteer ook wat de onderwerpen zijn.

- 1 Deze app (bieden) direct inzicht in je energieverbruik.
- 2 In dat geval (melden) je je af bij de personeelsmanager.
- 3 De storm (razen) al enkele uren boven de kustprovincies.
- 4 Het ophalen van herinneringen (gebeuren) meestal spontaan.
- 5 De deelnemers (worden) verzocht op tijd terug te zijn voor de volgende presentatie.
- 6 De Verenigde Naties (nemen) volgende week een besluit.
- 7 Als je Rob kritiek (geven), (willen) hij nooit luisteren.
- 8 (Stellen) u het op prijs als uw huishoudelijke hulp ook de was (opvouwen)?
- 9 In deze ordners (vinden) u de notulen van de bestuursvergaderingen.
- 10 (Vinden) je ook dat hij te snel zijn mening (verkondigen)?

1.2.2 Gebiedende wijs

De *gebiedende wijs* (of imperatief) is een werkwoordsvorm waarmee je een opdracht of bevel kunt geven, een wens uitdrukken, een uitnodiging of aanbod doen, of een waarschuwing geven.

Loop door!
Kom maar binnen.
Word eens wakker!
Neem nog een koekje!
Wees* voorzichtig!

*Het werkwoord *zijn* heeft een onregelmatige gebiedende wijs, namelijk *wees*.

De gebiedende wijs wordt vaak gebruikt in kookboeken, reclameteksten, handleidingen en natuurlijk in studieboeken: *lees* onderstaande tekst en *beantwoord* daarna de vragen.

In de gebiedende wijs staat er meestal geen onderwerp bij het werkwoord, behalve bij de beleefdheidsvorm. *U* verschijnt dan als onderwerp in de zin. Het werkwoord staat vooraan en kan drie vormen hebben:

vorm	voorbeelden
stam (de zin heeft geen onderwerp)	<i>Doe</i> het raam even open. <i>Vergeet</i> je tas niet.
stam + t (<i>u</i> is het onderwerp; dit is de beleefdheidsvorm)	<i>Gaat</i> u maar naar de informatiebalie. <i>Blijft</i> u hier niet stilstaan.

vorm	voorbeelden
infinitief	<i>Ophoepelen!</i> Niet roken a.u.b. <i>Opletten</i> graag.

Let op: bij wederkerende werkwoorden zoals *zich wassen*, *zich vergissen*, *zich melden* en *zich herinneren* kun je de gebiedende wijs met en zonder onderwerp maken. In de gebiedende wijs zonder onderwerp wordt *zich* vervangen door *u*. *U* is hier geen onderwerp, dus het werkwoord krijgt geen *t*. In de zinnen in het rechterraijtje hieronder is *u* wel onderwerp en krijgt het werkwoord dus wél een *t*.

zonder onderwerp	met onderwerp
<i>Kleed u</i> maar uit.	<i>Kleedt u</i> zich maar uit.
<i>Meld u</i> bij de balie.	<i>Meldt u</i> zich bij de balie.
<i>Vergis u</i> niet.	<i>Vergist u</i> zich niet.

In dit soort lastige gevallen kun je ook een vervangingstest doen:

Ga u maar uitkleden, dus ook: *Kleed u* maar uit.

Gaat u zich maar uitkleden, dus ook: *Kleedt u* zich maar uit.

Samengevat

Alle spellingregels voor de gebiedende wijs vind je nog eens opgesomd in deze tabel:

Vorm	Wanneer	Voorbeelden
A stam	in de meeste gevallen	<i>Doe</i> het raam even open.
B stam + t	beleefdheidsvorm met <i>u</i> als onderwerp	<i>Blijft</i> u hier niet staan.
C infinitief		<i>Ophoepelen!</i>
D stam	bij een wederkerend werkwoord (<i>zich wassen</i>), zonder onderwerp	<i>Kleed u</i> maar uit. <i>Meld u</i> bij de balie. <i>Vergis u</i> niet.
E stam + t	bij een wederkerend werkwoord (<i>zich wassen</i>), met onderwerp	<i>Kleedt u</i> zich maar uit. <i>Meldt u</i> zich bij de balie. <i>Vergist u</i> zich niet.

? OEFENING 3

Schrijf de juiste werkwoordsvorm in de gebiedende wijs op.

- 1 (Schamen) u.
- 2 (Zijn) voorzichtig.
- 3 Het advies luidt: (leggen) een dossier aan en (leveren) dit in bij uw verzekeraar.
- 4 (Oppassen)! Spelende kinderen.
- 5 (Vergissen) u zich niet.
- 6 (Wenden) u tot de balie.
- 7 (Houden) je mond!
- 8 (Luisteren) maar eens goed.

1.3 De verleden tijd (hij groette)

Hoe je de verleden tijd van een werkwoord vormt, hangt af van het soort werkwoord. Het Nederlands kent – net als de meeste andere talen – regelmatige werkwoorden en onregelmatige werkwoorden.

1.3.1 Regelmatige werkwoorden

De verleden tijd van regelmatige (of zwakke) werkwoorden wordt gevormd door achter de stam *-te(n)* of *-de(n)* te zetten.

	voelen	raken
ik	voelde	raakte
jij/u	voelde	raakte
hij/zij/het	voelde	raakte
wij	voelden	raakten
jullie	voelden	raakten
zij	voelden	raakten

Wanneer schrijf je de verleden tijd met *-te(n)* en wanneer met *-de(n)*? Dat kun je vaststellen door van de infinitief de letters *en* af te halen. Als je aan het eind een *stemloze* klank overhoudt, bijvoorbeeld een *k* of een *ch*, dan gebruik je *-te(n)*. Alle stemloze klanken vind je terug in het ezelsbruggetje *kofschiptaxi* (of *'t sexy fokschaap*). Als je na aftrek van *-en* een *stemhebbende* klank overhoudt, bijvoorbeeld een *l* of een *m*, dan gebruik je *-de(n)*. Kijk voor meer uitleg over stemhebbend en stemloos bij de *s/z*-regel in paragraaf 1.1.